

# QƏLBLƏRƏ NUR SAÇAN İNSAN

**H**əyatda elə şəxsiyyətlər olur ki, fiziki yoxluğundan sonra onlar sanki dünyaya yenidən gəlir, göz yaddaşından qəlb yaddaşına köçürlər. Özü də belə şəxsiyyətlər bəzən bir tayfanın, bir elin yox, milyonlarla insanın yaddaşından boylanır, işıqlı əməlləri ilə daim xatırlanırlar. Bu, bəzən özünü bütünlükdə bir kökün, nəslin qol-budağında da göstərir. O səbəbdən ki, insanın həyat dərslərindən faydalandığı ilk məktəb doğulub boya-başa çatdığı, tərbiyə aldığı ailədən başlayır. Düzgün qurulan övlad-valideyn münasibəti, uşaqların milli, başəri dəyərlər ruhunda tərbiyə olunması bir növ onları xalqın canlı sərvətinə çevirir. Tale də insanı həyatın ilk pilləsindən başlamış yaşam boyu bərkə-boşa salaraq çətin sınaqlardan çıxarır, böyük amallar uğrunda mübarizəyə səsləyir. Bir insanın qazandığı uğurlar vətənə, mənsub olduğu xalqına böyük fayda gətirir. Xalqın yaddaşında ikinci həyat, yaşam haqqı da belə bir gerçəklikdə yaranır.

Onlar da seçilmişlərdən olub, nəsilliklə həyatın çətin sınaqlarından çıxaraq öz zəhmətləri sayəsində xalqın etimadını, inamını, sevgisini qazanmışlar. Haqqında söhbət açacağımız qəhrəmanın mənsub olduğu kökün özü isə, yaşadığı ömrü yolu ilə təkcə övladları üçün deyil, bütünlükdə Azərbaycan gəncliyi üçün bir örnek olmuş görkəmli dövlət və elm xadimi, tibb elmləri doktoru Əziz Məmmədkerim oğlu Əliyev idi. Bu mənada ilkin olaraq onu yada salmaq, xatırlamaqla xalqın taleyində böyük əhəmiyyət kəsb etmiş bu ailəyə elə xalq sevgisini ifadə etmiş olarıq. Çünki belə böyük şəxsiyyətin ocağında dünyaya gəlmiş, ilk olaraq ailənin, sonradan mənsub olduğu xalqın yaddaşında yaşamaq haqqını qazanmış, akademik Zərifə Əliyeva da bu məktəbdə tərbiyə aldığı, formalaşdığı üçün kökün bütün xüsusiyyətlərini düşüncəsində daşımış, ona özünün elmi-pedaqoji, ictimai fəaliyyətlə başucalığı gətirən bir şəxsiyyət kimi yetişmişdir.

1897-ci ildə qədim yurd yerlərimizdən olan İrəvan quberniyasının Hamamlı kəndində, kəndli ailəsində doğulmuş Əziz Məmmədkerim oğlu Əliyevin həyatı əziyyətlili, çətin yollardan keçmişdir. O, ibtidai təhsilini rus-tatar (Azərbaycan) məktəbində aldıqdan sonra İrəvan gimnaziyasında davam etdirmiş və buranı qızıl medalla bitirmişdir. Bu gəncin qəlbi daim oxumaq, inkişaf etmək istəyiylə çırpınırdı. Hətta yaşadığı ailənin maddi imkansızlığı buna imkan verməyə də, yenə təhsilini davam etdirmək üçün yollar axtarırdı. O zaman xalqın övladlarına əl tutan, başqa ölkələrdə təhsil almalarına yardım edən imkanlı şəxslər haqqında bəzi məlumatlara malik olduğundan qəlbinə dolmuş bir ümidlə Bakı milyoncusu, xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyevə məktubla müraciət edir. Və xeyirxah insanın köməkliyi ilə Sankt-Peterburqda Hərbi Tibb Akademiyasına daxil olur. Bir ildən sonra yay tətilinə buraxıldıqda İrəvana qayıdır. Bu o zamandı ki, onun doğma yurdunda milli münaqişələr baş alıb gedirdi. 1918-ci ildə erməni daşnaqları əhalisinin çoxluq təşkil etdiyi azərbaycanlılara qarşı amansızlıq edər, qanlı faciələr törədirdilər. Yurd sahiblərinin evlərini, bağ-bağatlarını yandırı, öz halalca torpaqlarından didərgin salırdılar. Bütün bu amansızlıqların şahidi olan Əzizqilin ailəsi də əvvəlcə Naxçıvanın Şərur rayonuna keçərək burada yaşayıp, az müddətdən sonra isə Şahtaxtı kəndinə köçürlər. Ermənilərin burada da törətdiyi qırğınlardan sonra Arazi Keçib, Cənubi Azərbaycanın Ərəblər kəndinə pənah aparırlar. Bir müddətdən sonra yenidən Şahtaxtıya qayıdirlar. İlk gəncliyi əziyyətlər, qovğalar arasında keçən Əziz Əliyevin 1923-cü ilin may ayında Bakı həyatı başlayır. O, yarımqıç qəlməsi təhsilini Azərbaycan Dövlət Universitetinin tibb fakültəsində davam etdirir. Yeri gəlmişkən, sonradan həmin universitetin bazasında Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunun yaradılmasında onun böyük rolu olur. Əziz Əliyev ömrünün seçməqətlı yollarında fədakar çalışmaları sayəsində özünəinamı ilə özünü təsdiq edə bilir.

Azərbaycan Klinik İnstitutunun rektoru (1929-1932) olduğu vaxtlarda Azərbaycan səhiyyəsinin təşkilində Əziz Əliyevin misilsiz xidmətləri olmuşdur. Xalq səhiyyə komissarı kimi bu sahədə yaranan problemlərin aradan qaldırılmasında xüsusi səy göstərmişdir. Tibb Universitetinin rektoru işlədiyi vaxtlarda (1932-1935) 45 adda dərslük və dərs vəsaiti Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə məhz onun rəhbərliyi altında hazırlanaraq nəşr edilir. Əziz Əliyev ölkənin siyasi-ictimai həyatında yorulmadan çalışdığı vaxtlarda elmi fəaliyyətini də davam etdirir. 1929-cu ildə namizədlik, 5 il sonra isə doktorluq dissertasiyasını müdafiə edir. Onun

dövlət xadimi kimi fəaliyyəti də ölkənin, xalqın taleyi ilə qırılmaz surətdə bağlı olmuşdur.

Əziz Əliyev İkinci Dünya Mühəribəsi dövründə alay polkovniki rütbəsində sovet əsgərləri ilə birlikdə siyasi rəhbər kimi Cənubi Azərbaycana göndərilir. Təbriz, Urmiye, Ərdəbil, Mərənd və Zəncanda olur. Vətənə qayıtdıqdan sonra istedadlı, bacarıqlı, prinsipial dövlət xadimi Azərbaycan KP MK-nın katibi (1941-1942) vəzifəsinə irəli çəkilir. Səlahiyyət və imkanlarından yararlanan Əziz Əliyev burada da fəaliyyətini xalqın üzələdiyi problemlərin həllinə həsr edir. Həmin dövrdə bacarıqlı, təcrübəli kadrlar azlıq təşkil etdiyindən o, cəmi bir neçə ay işlədiyi vəzifədən ayrılaraq, Dağıstan Vilayət Partiya Komitəsinin birinci katibi vəzifəsinə təyin olunur. Altı il (1942-1948) bu vəzifədə çalışan Əziz Əliyev çətin illərdə Dağıstan camaatını bir çox bəlalardan qoruyur, bir rəhbər kimi onların qeydində qalır. Xalqın böyük etimadını, sevgisini qazanır. Xalq bu böyük insanı minnətdarlıqla bildirməkdən ötrü üzərində Əziz Əliyevin əksi həkk olunmuş xüsusi medalyonu bu fədakar insana sevgilərinin rəmzi olaraq bağışlayırlar. Bundan sonra o, Moskvada ÜİK (b)P MK-nın inspektoru (1949-1950), Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini (1950-1951), sonrakı illərdə Azərbaycan SSR Elmi-Tədqiqat Ortopediya və Bərpa Cərrahliyi İnstitutunun direktoru, həmçinin Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun rektoru vəzifələrində işləyir.

1960-cı ildə Əziz Əliyev "Azərbaycan SSR əməkdar həkimi" fəxri adına layiq görülür. Əziz Əliyev I-III çağırış SSRİ Ali Sovetinin deputatı seçilib. O, həmçinin Azərbaycan SSR Ali Sovetinin I-III çağırış, Dağıstan MSSR Ali Sovetinin II çağırış deputatı olub. O, iki dəfə "Lenin" ordeni, "Qırmızı Əmək Bayrağı" ordeni, "I dərəcəli Vətən müharibəsi" ordeni və bir çox medallarla təltif edilib.

Görkəmli dövlət xadimi, unudulmaz insan Əziz Əliyevin tərcümeyi-halına yazılmış bu tarixi fakt və hadisələri, zəhmətlə və şərəflə yaşanılan ömrü yolunu yada salmaqda məqsədimiz bu kökün Azərbaycanın tarixi taleyində yerini və rolunu nəzərə çatdırmaq idi. Çünki bir qədər əvvəldə qeyd etdiyimiz kimi, akademik Zərifə Əliyevanın da keçdiyi həyat yolunun xariquladə əməllərini göz önündən keçirəndə ataların bir məşhur kəlamını xatırlayıyıq: Ot kökü üstə bitər...

Zərifə Əliyeva 1923-cü il aprelin 28-də, ilıq bir yaz şəhərində Naxçıvan Muxtar Respublikası Şərur rayonunun Şahtaxtı kəndində doğulmuşdur. Göz açdığı ailənin zəhmətseverliyi, sadəliyi, işgüzarlığı, bütün bunlarla yanaşı, dəst-xətti Zərifə xanımın erkən yaşlarındın ruhuna, düşüncəsinə işıq təkli sağılmışdı. O, həyatda bu işığın aydınlatdığı yolla cəsarətlə addımlamış, üzərinə düşən bütün vəzifələrin öhdəsindən layiqincə gəlməyə çalışmışdır. Ağılı kəsəndən atasının həyat yolunu görə, izləyən və bu yolun onu da arzularına doğru aparacağını bir gənclik fəhmi ilə duyan gənc və gözəl Zərifə anladı ki, zəhmətlə yaşanılan ömür, Vətənə və xalqa əməli işlə xidmət etmək həyatda ən düzgün yoldur. Bu yol insanı xoşbəxt edir, mənəvi uralığa yüksəldir...

Zərifə xanım ixtisas seçimində də atasının davamçısı olacağıni qərara aldıqdan qəlbən bağlandığı həkimlik sənətini seçmiş, N.Nərimanov adına Azərbaycan Tibb İnstitutunda təhsil almışdır. Ümumiyyətlə, bu kökün, ailənin xəmiri sanki həkimliklə yoğrulmuşdu. Əliyevlər nəslində bu sənətin sahibləri pəşələrinin əsi xiridən olmuşlar.

Onun əmək fəaliyyətini əks etdirən tərcümeyi-halı olduqca parlaqdır. Zərifə Əliyeva institutu bitirdikdən sonra, 1947-ci ildə Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Oftalmologiya



İnstitutunda elmi işçi kimi fəaliyyətə başlamışdır. 1969 -cu ildən isə Əziz Əliyev adına Azərbaycan Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunda göz xəstəlikləri kafedrasının dosenti, professor, görmə orqanlarının pəşə patologiyası laboratoriyasının müdiri, oftalmologiya kafedrasının müdiri (1982-1985) vəzifələrində çalışmışdır.

Zərifə xanımın şəxsi həyatında ülvı məhəbbətə söykənmiş bir məqamı -Azərbaycanın taleyində yeni olan Birlik və İnkişaf dövrünün təməlini qoymuş ictimai-siyasi xadim Heydər Əliyevlə birgə ömrü xatırlamaq da bir zərurətdən doğur. Özünün mənəvi-əxlaqi dəyərləri, əsl Azərbaycan qadınına xas olan isməti, abır-həyası, kübarlığı, sadəliyi, səmimiyyəti ilə seçilən Zərifə xanımın belə bir İnsanla ıdivacı hər ikisi üçün Tannının lütfü idi. Birgə həyatları "Böyük ömrün dastanı"nda mükəmməllik, qüdrət və ləyaqət kəsb edən iki böyük şəxsiyyət qoşa qanadlar kimi Azərbaycan cəmiyyətində xalqın adət-ənənələrini, mənəvi-əxlaqi dəyərlərini əzlərinin yaşam tərzində, həyat vərdişlərində daşıdıqlarından sağlam düşüncəli nümunəvi ailə kimi tanınırlar. Onlar şəxsi və ictimai həyatda qədərini imkan verdiyi vaxta, vədəyədən hər zaman bir yerdə oldular. Vətən və xalq üçün görülən böyük işlərdə bir-birinə dayaqlar durdular. Möhkəm özüllər üstə halal, ziyalı bir ocaq yaratdılar, layiqli övladlar yetişdirdilər. Fədakar ömür yaşadılar...

Azərbaycanın görkəmli alimi, tibb elmləri doktoru, professor, Əməkdar elm xadimi, Azərbaycan Respublikası Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü Zərifə xanım Əliyevanın elmi-pedaqoji və ictimai fəaliyyəti səhiyyənin, eləcə də Azərbaycan oftalmologiya elminin inkişafına öz təsirini göstərmişdir. Onun elmi fəaliyyəti, əsərlərinin dəyəri bir ümumdur. O, vaxtilə Azərbaycanda geniş yayılmış traxomanın, dünya təcrübəsində birincilər sırasında pəşə, xüsusiyyəti kimya və elektron sənayelərində pəşə fəaliyyəti ilə bağlı göz xəstəliklərinin öyrənilməsi, profilaktikası və müalicəsinə, habelə oftalmologiyanın müasir problemlərinə dair bir çox sanballı tədqiqatların, elmi əsərlərin - məqalə və monoqrafiyaların, dərslük və dərs vəsaitinin, ixtira və səmərələşdirici təkliflərin müasir müasir üsulları", "Göz yaşının axmasının fiziologiyası", "Göz yaşının qoruyucu cərrahiyyə üsulları", "Görmə orqanının pəşə patologiyası"... üst-üstə gəldikdə, deməliyə ki, alim 150-yə yaxın elmi işin, 1 ixtira və 12 səmərələşdirici təklifin müəllifi olmuşdur.

Müxtəlif göz xəstəliklərinin müalicə və profilaktika tədbirlərinin işlə

axtarışlarında inadkarlığı, təşəbbüsləri, təcrübədə gözəl nəticələr əldə etməsi, bir qadın, həyat yoldaşı, ana olaraq böyük fədakarlıqla çalışması, onunla ünsiyyətdə olan, əməkdaşlıq, dostluq edən insanlının gözü qarşısında olduğundan bu oxşarlıqların, daha doğrusu, güclü və həssas müşahidələrin söz-təsəvirə ifadəsi təbii səslənir. Deməli, Zərifə xanımın xarakterindəki ali keyfiyyətlər hər zaman xalqın gözündə, nəzər-diqqətində olmuşdur. Axı o, "cəmiyyəti müalicə edən həkim" (M.Topçubaşov) Əziz Əliyevin qızı idi!

Yazı üzərində işləyərkən araşdırma xarakterli bir sıra əsərlərin arasında görkəmli alimlərin Zərifə xanım haqqında söylədiyi fikirləri diqqətimə cəlb etdi. Bu nəcib xanımda olan bir çox keyfiyyətlər - zəhmətseverlik, humanizm, alicənablıq, qəlbənin işığı ilə nurlanan xoş sima, ilıq, saf təbəssüm, təvazö, xeyirxahlıq, ülvı duyğular Yaradanın ona bəxş etdiyi xoşbəxtlik idi. Onun şəxsiyyətində, xarakterində, simasında bu kimi xüsusiyyətlərin yer alması bizə olduqca xoş təsir bağışladı. Belə isti, səmimi xatirələr qəderincədi. Bu insanlar ölkəmizdə və keçmiş SSRİ məkanında, eləcə də onun sərhədlərindən kənarda əzlərinin elmi-pedaqoji fəaliyyətləri, böyük ixtiraları ilə şöhrət tapmış insanlardır.

K.V.Trutneva, Z.M.Skripniçenko, V.V.Şmelyeva, M.C.Cavadzadə, A.Mıraqsimov, A.P.Nestevov, Ə.Əmiraslanov, Z.T.Quliyeva, A.N.Dobromislov... Sözlün bu məqamında həmin xatirələrdən bəzi iqtibaslar edərək oxucuların nəzərinə çatdırmağı məqsəduyğun sayırıq.

**M.C.Cavadzadə:** "Hədsiz əməkseverliyi, yüksək təşkilatçılıq bacarığı, xeyirxahlığı, şəxsi qayğıkeşliyi, hər bir əməkdaşını müdafiə etməyə daim hazır olması onun işgüzar zabitəsi ilə bir əhəngdə cəlğuşadı. Qüdrətli alimə yaraşan bu xüsusiyyətləri Zərifə xanıma imkan verirdi ki, institutdakı işi ilə eyni zamanda, SSRİ-də ilk dəfə Avropadakı analoji müəssisələrdən ən böyüyü sayılan Bakı Məişət Kondisionerləri Zavodunda işçilərin görmə orqanının patologiyasını araşdıran elmi-tədqiqat laboratoriyasına da rəhbərlik etsin. Azərbaycan sənayesinin müxtəlif sahələrinə aid pəşələrlə əlaqədar göz xəstəlikləri üzrə onun apardığı tədqiqatlar xaricdə də bir sıra alimlərin diqqətinə cəlb etmişdi. Zərifə xanım bir sıra əsərlərində əldə olunmuş nəticələri ümumiləşdirmişdi. Onun məsləhət və tövsiyələri istər oftalmoloq alimlər, istərsə də təcrübəli fəaliyyətlə məşğul olan həkimlər üçün böyük əhəmiyyət daşıyırdı. Tibb Elmləri Akademiyası Zərifə Əliyevanı oftalmologiya sahəsində ali mükafatla - akademik Averbax mükafatı ilə təltif etmişdi. İnstitutumuzun kollektivi bu mükafatı həm şəxsən Zərifə Əziz qızı Əliyevanın, həm də bütövlükdə göz xəstəlikləri kafedrasının aktual, nəzəri cəhətdən maraqlı, təcrübə baxımından səmərəli işinin yüksək qiymətləndirilməsi kimi qəbul etdi".

**O.P.Dobromislova:** "Biz heç vaxt Zərifə xanımla onun şəxsi həyatı, əri ilə münasibətləri haqqında danışmamışdıq. Amma biz görüşəndə, müxtəlif mövzularda söhbət edəndə, hətta məktublarını oxuyanda artıq mənə qəti şəkildə belə bir təəssüvür yaranmışdı ki, o, görkəmli dövlət xadimi olan ərinin bütün çətinliklərinə şərikdir. O, əri ilə həmfikir idi və onun yüksək siyasi, elmi və mədəni səviyyəsi bütün işlərdə ərinə kömək edirdi. Ərinin işdəki uğurlarını, sevincini özününük bilirdi. Bu yerdə yenə də istə-təməz A.Gertsenin sözləri yada düşür: "ərinə narahat edən məsələlərdən kənarda qalan, fikirlərini bölüşməyən qadın olsa-olsa kənizdir, sözün əsl mənasında həyat yoldaşı deyil. Zərifə xanım ər üçün həm həyat yoldaşı, həm də dost, yoldaş idi. O, əri haqqında böyük hörmətlə danışır, şəxsi münasibətlərini və hisslərini müzakirəyə çıxarmır, xırdalamırdı..."

**M.M.Krasnov:** "Zərifə Əziz qızının səyləri nəticəsində ilk dəfə görmə orqanının pəşə patologiyasını araşdıran elmi-tədqiqat laboratoriyası yaradıldı. O vaxta qədər belə bir laboratoriya mövcud olmamışdı. Necə deyirlər, "yox yerdən" elmi laboratoriya yaranandan bunun nə qədər qüvvə və bacarıq tələb etdiyini yaxşı bilir. Əlbəttə, birdən-birə əmək fəaliyyətinin bütün sahələrini əhatə etmək və hər sahədə görmə qabiliyyətinin mühafizəsi üçün başlıca olaraq hansı tələblərin olduğuna müəyyən etmək çətin idi. Belə

məqamda, heç şübhəsiz, istinad nöqtəsi tapmaqdan, nədən başlamaqdan çox şey aslıdır. Və Zərifə xanım istədiyinə nail olur: kimya sənayesində göz xəstəliyi - bu sahə mürəkkəbdir, az öyrənilib, amma böyük kimya və elmi-texniki inqilablar dövründə bu mövzu olduqca aktualdır!".

**K.V.Trutneva:** "Zərifə xanım hər şeydən əvvəl görkəmli alim-oftalmoloqdur. Təkcə oftalmoloqmu?! O, eyni zamanda böyük filosof, gözəl pedaqoq və natiq idi. Onun elmdə məqsədyönlü fəaliyyəti indi də insanı valeh edir. Axı onun elmi fəaliyyətinin əsas istiqamətini görmə orqanının pəşə patologiyası müəyyənləşdirirdi. Bu problem həllinə çoxları girişə bilmirdi. Çünki elmin bu sahəsi olduqca ağırdır və onun araşdırılması təkcə dərin oftalmoloji savad yox, həm də fundamental təcrübə bilgilər tələb edir. Üstəlik yüksək təşkilatçılıq bacarığı da vacibdir. Məhz bütün bu keyfiyyətlər Zərifə xanım Əliyevaya xas idi.

Şəxsən mən Zərifə Əliyevanı ailəsindən ayrı düşünə bilmirəm. Zərifə xanım həm görkəmli alim, həm də gözəl qadın, qayğıkeş ana idi. Çoxillik işgüzar və səmimi ailəvi görüşlər mənim qəlbimdə dərin iz buraxıb və həmin görüşlərdə bir daha əmin olmuşam ki, Zərifə xanım ailəsinə dayaqlı olan əsl İnsan idi; həyat eşqi, xeyirxahlığı, qayğıkeşliyi ilə! İşinin çoxluğuna, cəmiyyətdə tutduğu yüksək mövqeyə baxmayaraq, həmişə, birinci növbədə ailəsinin, habelə adamların qayğıları ilə yaşayırdı".

**Z.T.Quliyeva:** "Zərifə xanım qeyri-adi bir qadın idi. O, heç də hamıya qismət olmayan böyük bir qabiliyyətin də sahibiyi idi. Bu, seve bilmək qabiliyyəti idi. Həyatda nə edərdisə, sevgiylə edərdi. Onun sevgisinin qüvvəsi öz ailesinin hüduqlarında daha parlaq əks olunur, daha artıq duyulurdu. O, uşaqlarına, sonra isə nəvələrinə sevgisində özünü unudurdu. Zərifə xanım Azərbaycan xalqının böyük oğlu Heydər Əliyevin ləyaqətli ömrünün yoldaşı, sədaqətli dostu, sevimli qadını və əqiddə yoldaşı idi. Bacımızın xatirəsi ilə bağlı ötən günlərimiz heç vaxt yadımdan çıxmır. Yaddaşımda tələbə Zərifənin şəən və qayğısız siması, gəlin Zərifənin xoşbəxtliyi və həyəcanı, ana Zərifənin nəvəzişkarlığı, ictimaiyyətçi Zərifənin ehtiraslı, əldü fəaliyyəti, alim Zərifənin müdrikliyi nə qədər fakt və hadisələrlə əyanləşib".

Onun itkisi, Azərbaycan qadınına xas olan ali keyfiyyətlərinə dəyər verən qədərbilən xalqımızın qəbiri ağırtısa da, yaddaşından silinmədi, əksinə, bu adın malik olduğu mənəvi uralıq olduğu və göründüyü kimi yaddaşıla ətörüldü. Onun əziz xatirəsi ömrü-gün yoldaşı, ruhdaşı, əqidədəşi olmuş bir insanın - Heydər Əliyevin son nəfəsinə qədər xatirədən gün belə, dəqiqə belə silinmədi.

Heydər Əliyev: "Zərifə xanım çox böyük alim olub. Mən hələ onunla həyat quranda o, artıq elm yolunda idi, elmlə məşğul idi. Onun elmi fəaliyyəti məlumdur. O, çox istedadlı, çox xeyirxah, çox sadə insan idi. Mən bu barədə çox danışa bilərəm, ailəmin yaşaması, bu günlərə çatması, övladlarımızın tərbiyəsi üçün və həyatımda onun əvəzsiz rolu üçün mən bu gün Zərifə xanımın məzarı qarşısında baş əyirəm. On il keçsə də, onu bir dəqiqə belə unutmuram və unutmayaçağam. Mənim övladlarım da bu əhval-ruhiyyədədirlər. Onlar bu əhval-ruhiyyə ilə tərbiyələniliblər, formalaşıblar. Ona görə də bu gün bizim üçün müqəddəs gündür..."

... Bu gün xoşbəxt gündür. Çünki bu gün Zərifə xanım kimi böyük bir insan Yər üzünə gəlib, mənim həyatımı xoşbəxt edib, mənə gözəl övladlar bəxş edib. Eyni zamanda, qəmli gündür. On il keçsə də, mən bu qəmdən ayrıla bilmirəm".

Bu, zərif təbiətli, incə zövqlü, humanist bir xanıma, xeyirxah əməllər sahibinə, müqəddir insana verilən dəyərdi. O, həyatında dan ulduzu kimi doğulmuş, ona vəfa, sədaqət, ülvilik, birlik bəxş etmiş qadının səsinə, nəfəsini özü ilə haqq dünyasına apardı...

Həyatda bir həqiqət də var: Milli-bəşəri dəyərləri əməlinə yasa-danları insanlının qəlbində ikinci, əbədi ömrünü yaşayır. Əməkdar elm xadimi, akademik Zərifə Əziz qızı Əliyeva kimi...